

Drama ile Bütünleştirilmiş İletişim Becerileri Eğitiminin Hemşirelik Öğrencilerinin İletişim Becerileri, Öz-Yeterlik ve Empatik Eğilim Düzeylerine Etkisi

Nesibe GÜNAY MOLU*

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Konya, Türkiye
nesibegunaymolu@gmail.com

Burcu CEYLAN

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Konya, Türkiye
burcucey78@gmail.com

Fatma YENER ÖZCAN

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Konya, Türkiye
ftm_ynr_91@hotmail.com

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Makale Bilgileri	ÖZ
Makale Geçmişi Geliş: 18.11.2019 Kabul: 02.12.2019 Yayın: 26.12.2019	Giriş: Etkili iletişim tekniklerinin kullanımı hasta ve hemşire arasında iş birliğini, empatiyi ve öz-yeterlik düzeyini etkilemektedir. Bu çalışma drama ile bütünleştirilmiş iletişim becerileri eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerileri, öz-yeterlik ve empatik eğilim düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Yöntem: Tek gruplu tekrarlanan ölçümlerden oluşan müdahale araştırmasıdır. Konya İlinde bulunan bir üniversitenin hemşirelik fakültesi, Hemşirelik birinci sınıf öğrencileri (N=123) araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklem seçimine gidilmemiş ve dahil edilme kriterlerini karşılayan 74 öğrenci ile çalışma tamamlanmıştır. Öğrencilere 15 oturumluk bir eğitim programı uygulanmıştır. Çalışmada veri toplama formları olarak araştırmacı tarafından hazırlanmış bilgi formu, İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği, Öz Etkililik- Yeterlik Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Öğrencilere iletişim becerileri teorik eğitimlerine başlamadan önce, klinik uygulamaya çıkmadan önce ve klinik uygulama tamamlandıktan sonra 3 kez veri toplama araçları uygulanmıştır. Bulgular: Drama ile bütünleştirilmiş iletişim becerileri eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin öz-etkililik yeterlik ölçeği alt puanlarından davranış tamamlama puanlarının 2. ve 3. ölçümleri arasında ve engellerle mücadele alt ölçeğinin ise 1. ve 2. ölçümleri arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir (p<0.001). Sonuç: Yapılan eğitim ile öğrencilerin öz etkililik yeterlik puanlarında artma olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin iletişim becerileri ve empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Hemşirelik öğrencilerinin eğitimlerinde drama temelli eğitimlerin daha küçük gruplarda ve daha uzun süreyi kapsayacak şekilde planlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Drama,
İletişim,
Hemşirelik,
Empati,
Öz -yeterlik

* Sorumlu Yazar/ Corresponding Author

The Effects of Drama Integrated Communication Skills Training on Nursing Students Communication Skills, Self-Efficacy and Empathic Tendency Levels

Article Info	ABSTRACT
Article History Received: 18.11.2019 Accepted: 02.12.2019 Published: 26.12.2019	Aims: This study was planned to determine the effect of drama integrated communication skills education on communication skills, self-efficacy and empathic tendency levels of nursing students. Methods: It is an intervention research consisting of single group repeated measurements. Sample: Faculty of Nursing, Nursing first year students (N=123) effectuate the universe of the research. No sample selection was made and the study was completed with 74 students who met the inclusion criteria. A 15-session training program was applied to the students. In the study, the information form prepared by the researcher, Communication Skills Assessment Scale, Self-Efficacy-Competence Scale and Empathic Tendency Scale were used as data collection forms. Data collection tools were applied to the students before starting the theoretical training of communication skills, before the clinical practice and after the clinical practice was completed. Results: It was found that there was a statistically significant difference between the 2nd (before clinical practice) and 3rd (after clinical practice and drama based trainings are completed) measures of self-efficacy scale subscale scores of the nursing students of the communication skills education integrated with drama and the 1st (before starting the theoretical trainings) and 2nd measures of the struggle against obstacles subscale (p <0.001). Conclusion: It was determined that there was an increase in the students ' self-efficacy proficiency scores. In the education of nursing students, it is suggested that drama based trainings should be planned in smaller groups and to cover longer periods.
Keywords: Drama, Communication, Nursing, Empathy, Self-Efficacy.	

GİRİŞ

Hemşireler hastalıkla mücadele eden bireylerin problemlerini tanımlarken, gereksinimlerini karşılarken ve sağlık eğitimi verirken etkili iletişim tekniklerini kullanmaktadırlar (Tutuk, Al ve Doğan, 2002; Akgün Çıtak, Avcı ve Basmacı, 2011). Etkili iletişim tekniklerinin kullanımı hasta ve hemşire arasında iş birliğini artırmaktadır (Yalçın ve Aştı, 2011). Böylece kişilerarası ilişkilerde anahtar görevi olan iletişim hemşirelik mesleğinde önemli bir beceri ve hasta hemşire ilişkisinin ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Kennedy Sheldon, Barrett ve Ellington, 2006; Akgün Çıtak ve diğerleri 2011; Bramhall, 2014).

Etkili iletişimin temel unsurlarından biri empatidir. Empati, hasta hemşire ilişkisinin en önemli parçalarındandır ve sağlıklı iletişimin ön şartı olarak kabul edilmektedir (Bilge ve Bilge, 2017). Empati becerisi hemşirelik mesleği eğitimleri boyunca çeşitli yöntemlerle kazandırılmaktadır (Karaca, Açıkgöz ve Akkuş, 2013; Bas-Sarmiento, Fernández-Gutiérrez, Baena-Bañosa ve Romero-Sánchez, 2017; Bilge ve Bilge, 2017; Strelakova, Krieger, Kleinheksel ve Kotranza, 2017; Levett-Jones, Cantb ve Lapkinc, 2019). İletişimde empati becerisinin kullanılması hastaların kendilerini daha iyi ifade etmelerini, doğru anlaşılmasını sağlayarak etkili bir bakım almalarına ve duygusal olarak kendilerini daha iyi hissetmelerine olanak vermektedir (Yurttaş ve Yetkin, 2003; Arifoğlu ve Sala Razi, 2011). Bu yönüyle hemşirelik mesleğinde etkili iletişim tedavi

edici bir özellik taşımaktadır. Sonuçta hem hasta hem hemşire açısından doyum veren bir süreci sağlayarak hemşirenin öz yeterlik algısını da artırmaktadır. Hemşirelerin yetkinliğinin bir parçası olan öz yeterlik algıları problem çözme basamaklarının tamamlanması açısından önemlidir

Öz-yeterliliğin gelişimi, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı'nın özellikleriyle doğrudan ilişkilidir (Bandura, 1999). Bandura insanların gelecekteki hareketlerini planladığını, değerlendirdiğini, tercihlerini organize ettiklerini ve sonuçlar üzerinde değerlendirmeler yaparak davranışlarını yönlendirdiklerini belirtmektedir (Bandura, 1999). Bu şekilde, bireyler planladıkları davranışlar ile kendi kapasitelerini karşılaştırmakta ve bireyin hangi yönde hareket edeceğini belirleyen öz-yeterlik kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu kavram hemşirelik öğrencilerinin davranışlarının gelişimi için önemlidir ve yapılan eğitimler ile geliştirilebilmektedir (Watters, Reedy, Ross, Morgan, Handslip ve Jaye, 2015). Watters ve ark (2015) yaptıkları çalışmada yapılan eğitimler ile doktor ve hemşirelerin öz-yeterlik düzeyleri ve iletişim becerilerinin önemli ölçüde geliştirildiğini ifade etmişlerdir.

Hemşirelik eğitimleri boyunca mesleğin bilgisi öğretilirken birçok eğitim yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden birisi de dramadır. Drama; bireylerin çeşitli roller üstlenmelerini, bu roller ile başkalarının olaylar karşısında nasıl davrandıklarını anlamalarını ve görmelerini, dili ve iletişimi etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamaktadır. Dramanın eğitimlerin içine entegre edilmesi, hemşirelik öğrencilerinin eğitime aktif katılımını sağlayarak eğitimin etkinliğini ve kalıcı bilginin öğrenilme düzeyini artırmaktadır (Bapoğlu, Açıkgöz ve Kapısız, 2011).

Bu çalışma drama ile bütünleştirilmiş iletişim becerileri eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerileri, öz-yeterlik ve empatik eğilim düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri

H₁ : İletişim Becerileri Eğitim Programı hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin İletişim becerileri puan ortalamalarını olumlu yönde geliştirir.

H₂ : İletişim Becerileri Eğitim Programı hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin Öz-Etkililik-Yeterlik puan ortalamalarını olumlu yönde geliştirir.

H₃ : İletişim Becerileri Eğitim Programı hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerini olumlu yönde geliştirir.

YÖNTEM

Tek gruplu tekrarlanan ölçümlerden oluşan müdahale araştırmasıdır.

Örneklem/Çalışma Grubu/Katılımcılar

Konya İlinde bulunan bir üniversitenin, hemşirelik fakültesi, hemşirelik birinci sınıf öğrencileri (N=123) araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, mesleki iletişim dersi alan, çalışmaya katılmayı kabul eden tüm öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir. Ortak dil sağlayabilmek amacıyla yabancı uyruklu öğrenciler (3 öğrenci) araştırmaya dahil edilmemiştir. Veri formlarını tam doldurmayan:32 öğrenci (veri formlarını doldururken kullandıkları rumuzları hatırlayamayan ya da yazmayan ve eksik

dolduran öğrenciler) çalışmaya devam etmek istemeyen:4 öğrenci ve uygulamalara devam etmeyen 10 öğrenci çalışma dışında bırakılmış ve çalışma 74 öğrenci ile tamamlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya dahil edilen hemşirelik birinci sınıf öğrencilerine ders kapsamında iletişim becerileri teorik eğitimlerine başlamadan önce, klinik uygulamaya çıkmadan önce ve klinik uygulama tamamlandıktan sonra 3 kez veri toplama araçları uygulanmıştır. Veri formlarını doldururken öğrencilerden rumuz kullanmaları istenmiş ve üç ölçüm sonrasında elde edilen formlar eşleştirilmiştir.

Çalışmada veri toplama formları olarak araştırmacı tarafından hazırlanmış bilgi formu, İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği, Öz Etkililik- Yeterlik Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır.

Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından literatür taranarak oluşturulmuştur (Choi, Hwang, S. Kim, Ko, S. Kim, Kim C., 2016; Bas-Sarmiento ve diğerleri 2017). Form yaş, cinsiyet, aile yapısı, en uzun yaşanan yer annesinin eğitim durumu, babasının eğitim durumu, annenin mesleği, babanın mesleği, gelir durumunu nasıl algıladığından oluşan 10 maddeden oluşmaktadır.

İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ): Korkut (1996) tarafından geliştirilmiş, "her zaman" dan "hiçbir zaman" a kadar "derecelendirilmiş, 5 li likert tipi bir ölçektir. Ölçek toplam 25 maddeden oluşmakta ve elde edilebilecek en düşük puan ise 0, en yüksek puan 100'dür. Ölçekten alınan puan yükseldikçe bireylerin iletişim becerileri olumlu yönde değerlendirilmektedir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları aynı kişi tarafından yapılmış güvenilirlik katsayısını .76 ve alfa iç tutarlılık katsayısını .80 olarak bulmuştur (Korkut, 1996).

Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği (ÖEYÖ): Sherer ve arkadaşları (1982) tarafından geliştirilen ve Gözüm ve Aksayan (1999) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçek davranış ve davranışsal değişimleri belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun güvenilirlik ve geçerliliği aynı örneklem için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı.81, test-tekrar test güvenilirliği. 92 olarak bulunmuştur. 23 maddeden oluşan ölçek 5'li Likert tipinde bir öz-değerlendirme ölçeğidir. 1- "beni hiç tanımlamıyor", 2-"beni biraz tanımlıyor", 3-"kararsızım", 4-"beni iyi tanımlıyor", 5-"beni çok iyi tanımlıyor" seçeneklerini içermekte ve her madde için verilen puan esas alınmaktadır. Ölçekten 23-115 arası puan alınmakta ve 2,4,5,6,7,10,11,12,14,16,17,18,20,22. maddeler ters yönde puanlanmaktadır. Ölçeğin tamamından en az 23, en fazla 115 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması, bireyin ÖEY algısının iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçeğin dört alt faktörü vardır. Bunlar:

1. Davranışa başlama: 2,11,12,14, 17,18,20,22. maddeyi,
2. Davranışı sürdürme: 4,5,6,7,10,16,19. maddeyi,
3. Davranışı tamamlama: 3,8,9,15,23. maddeyi,
4. Engellerle mücadele: 1,13,21. maddeyi içermektedir (Gözüm ve Aksayan, 1999).

Tablo 1. ÖEYÖ Puanlama

ÖEYÖ ve Alt Boyutları	Madde sayısı	Puan aralığı	Düşük	Orta	Yüksek
Davranışa başlama (DB)	8	8-40	8-18	19-29	30-40
Davranışı sürdürme (DS)	7	7-16	7-16	16.5-25.5	26-35
Davranışı tamamlama (DT)	5	5-25	5-11	12-18	19-25
Engellerle mücadele (EM)	3	3-15	3-7	7.5-11.5	12-15
TOPLAM (ÖEYÖ)	23	23-115	23-53	54-84	85-115

Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ): Ölçek, günlük yaşamda bireylerin gösterdiği empati kurma becerilerini ölçmek için 1988'de Dökmen tarafından geliştirilmiştir. EEÖ 5'li likert tipte (1=tamamen aykırı, 2=oldukça aykırı 3=kararsızım, 4=oldukça uygun, 5=tamamen uygun) olup 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin puanlanmasında en yüksek puan 100, en düşük puan ise 20 dir. Elde edilen puanın yüksekliği empatik eğilimin yüksek olduğunu, düşüklüğü ise empatik eğilimin düşük olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı.72 olarak bulunmuştur (Dökmen 1988).

İletişim Becerileri Eğitim Programının Uygulanması ve İçeriği

Öğrencilere 15 oturumluk bir eğitim programı uygulanmıştır. Literatür taranarak oluşturulan eğitim programının içeriği genel iletişim becerileri ve mesleki iletişim becerilerini içermektedir (Terakye 1994; Özcan 2012; Gürhan ve Okanlı 2019)

Tablo 2. Eğitim içeriği

Teorik Eğitim		
1. Oturum	Tanışma, Grupları oluşturma İletişim Nedir?	
2. Oturum	İletişim Kanalları, İletişim Tipleri (sözlü-sözsüz iletişim)	
3. Oturum	Kendini tanıma	
4. Oturum	Mesleki-sosyal İletişim, Mesleki iletişimin basamakları,	
5. Oturum	İletişimin temel öğeleri (empati, saygı, içtenlik, samimiyet vb.)	
6. Oturum	Terapötik-Nonterapötik iletişim,	
7. Oturum	İletişimde Engeller	
8. Oturum	İletişimde davranış şekilleri (Pasif/agresif/manipülatif/asörtif)	
9. Oturum	İletişimde davranış şekilleri (Pasif/agresif/manipülatif/asörtif)	
Özel iletişim gerektiren Durumlar ile ilgili Drama Çalışmaları		Klinik Uygulama
10. Oturum	Ağlayan Hasta Özel (kişisel) sorular soran hasta	Klinik Uygulama (Haftada İki Gün)
11. Oturum	Hasta gizlilik istediğinde Sürekli istekleri olan hasta	Klinik Uygulama (Haftada İki Gün)

12. Oturum	Öfkeli hasta Hasta suskunsa	Klinik Uygulama (Haftada İki Gün)
13. Oturum	Tedaviyi Reddeden Hasta Cinsel içerikli davranışları olan hasta	Klinik Uygulama (Haftada İki Gün)
14. Oturum	Ağrı çeken hasta Çocuk ile iletişim	Klinik Uygulama (Haftada İki Gün)
15. Oturum	Programın Değerlendirilmesi	Klinik Uygulama (Haftada İki Gün)

Teorik eğitimler tamamlandıktan sonra öğrencilerin 5 hafta haftada iki gün klinik uygulamaya çıkmaları ve beraberinde haftada iki saat drama temelli eğitim ile (rol -play, video çekim, vaka tartışmaları, çalışan hemşirelerle röportaj, senaryo yazma ve canlandırma) bireysel ve grup çalışmaları yapmaları sağlanmıştır. Öğrenciler 11 gruba ayrılmış ve her grup 8-11 kişiden oluşturulmuştur. Öğrencilerin çalışması için 11 ayrı tema belirlenmiş ve her grubun bir tema ile çalışması sağlanmıştır. Gruplar belirlenen temalara uygun senaryolar yazmış, yazdıkları senaryoları canlandırmış, çalışan hemşirelerle röportajlar yaparak diğer gruplara sunmuş, video çekimleri ve klinik uygulamada karşılaştıkları yaşantı deneyimlerinin tartışmalarını yapmışlardır. Gruplar yaptıkları çalışmaları ve sunumları diğer gruplar ile tartışarak değerlendirmişlerdir.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler kodlanarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde, tanımlayıcı istatistiklerden yüzde, ortalama-standart sapma ve varyans analizi testlerinden yararlanılmıştır. Elde edilen sonuçlar $p<0.05$ anlamlılık düzeyinde sınanmıştır.

Etik

Bu araştırmada Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi İlaç ve Tıbbi Cihaz Dışı Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Karar sayısı:2019/2006), çalışmanın yapıldığı üniversitenin hemşirelik fakültesinden kurum izni ve öğrencilerden sözel onamları alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin %83.8'inin kız, % 82.4'ünün çekirdek aile yapısına sahip olduğu, % 44.6'sının şehir ya da büyükşehirde yaşadığı, % 68.9'unun gelir durumunu orta olarak algıladığı, % 71.6'sının yurttan kaldığı, % 64.9'unun annesinin ilköğretim ve altı, % 45.9'unun babasının yüksekokul ve mezunu olduğu, % 71.6'sının annesinin ev hanımı olduğu, % 50'sinin babasının esnaf-serbest meslek olduğu ve öğrencilerin yaş ortalamasının 18.67 ± 0.70 olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Öğrencilerin Özellikleri	Sayı (n:74)	%
Cinsiyet		
Kız	62	83.8
Erkek	12	16.2
Aile Tipi		
Çekirdek Aile	61	82.4
Geniş Aile	9	12.2
Parçalanmış Aile	4	5.4
En yaşadığı yer		
Köy	14	18.9
İlçe	27	36.5
Şehir/büyükşehir	33	44.6
Gelirini Algılama Durumu		
Kötü	5	6.8
Orta	51	68.9
İyi	18	24.3
Yaşadığı Yer		
Aile	18	24.3
Yurt	53	71.6
Akraba yanı	2	2.7
Öğrenci evi	1	1.4
Annenin eğitim durumu		
İlköğretim ve altı	48	64.9
Lise	13	17.6
Yüksekokul ve üzeri	13	17.6
Babanın eğitim durumu		
İlköğretim ve altı	24	32.4
Lise	16	21.6
Yüksekokul ve üzeri	34	45.9
Annenin mesleği		
Memur-işçi	5	6.8
Esnaf-serbest	4	5.4
Emekli	12	16.2
Ev hanımı	53	71.6
Babanın mesleği		
Memur-işçi	25	33.8
Esnaf-serbest	37	50.0
Emekli	12	16.2
Yaş	Ortalama ± Ss	Median (Min/Max)
	18.67±0.70	19.0 (17/21)

Tablo 4'te hemşirelik öğrencilerin drama ile bütünleştirilmiş iletişim becerileri eğitiminin teorik eğitim öncesi, klinik uygulamaya çıkmadan önce ve klinik uygulama tamamlandıktan sonra İBDÖ, EEÖ ve ÖEYÖ puan ortalamaları yer almaktadır. Öğrencilerin İBDÖ ve EEÖ toplam puan ortalamalarında ilk ölçüme göre ikinci ve üçüncü ölçüm puanlarında yükselme belirlenmiş ancak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. ÖEYÖ toplam puan ve alt ölçek puan ortalamalarına göre hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri yüksek olarak belirlenmiştir. ÖEYÖ alt ölçeklerinden davranışı tamamlama alt ölçeği puan ortalamaları teorik eğitim öncesi 19.29±3.65, klinik uygulamaya çıkmadan önce 19.10±2.76 ve klinik uygulama tamamlandıktan sonra 19.87±3.06 olarak belirlenmiştir. Aradaki bu fark istatistiksel olarak

anlamli düzeydedir ve son ölçüm ilk iki ölçümden anlamli derecede yüksek bulunmuştur. Engellerle mücadele alt ölçeği puan ortalaması ilk ölçümden 8.24±2.49, ikinci ölçümden 9.12±2.31 ve üçüncü ölçümden 9.36±2.19 olarak belirlenmiş, ikinci ve üçüncü ölçüm istatistiksel olarak anlamli çıkacak şekilde birinci ölçümden yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte çalışmada ÖEYÖ ile davranışa başlama ve davranış sürdürme alt ölçek puan ortalamalarında her üç ölçümden de benzer sonuçlar elde edilmiştir (p>0.05).

Tablo 4. Öğrencilerin İBDÖ, ÖEYÖ ve Alt Ölçekleri, EEÖ'den Aldıkları Teorik Eğitim Öncesi, Klinik Uygulama Öncesi ve Klinik Uygulama Sonrası Puan Ortalamaları (n=74)

	Teorik eğitim öncesi ilk Ölçüm	Klinik uygulamaya çıkmadan önce	Klinik uygulama tamamlandıktan sonra	Test ve Önemlilik	Partial Eta	
	Ort.±std sapma	Ort.±std sapma	Ort.±std sapma			
İBDÖ	75.56±9.81 (a)	75.87±9.18 (a)	77.55±11.05 (a)	F:2.047 p:0.138	0.042	
ÖEYÖ	85.18±14.25(a)	86.28±12.50(a)	86.22±12.70(a)	F:0.795 p:0.453	0.011	
Alt Boyutlar	Davranışa başlama	30.74±5.93 (a)	31.01±5.31 (a)	30.16±5.63 (a)	F:1.184 p:0.306	0.016
	Davranış sürdürme	26.90 ±5.17 (a)	27.04±4.64 (a)	26.86±4.98 (a)	F:0.082 p:0.892	0.001
	Davranış tamamlama	19.29±3.65 (a)	19.10±2.76 (a)	19.87±3.06 (b)	F:3.36 p:0.033	0.048
	Engellerle mücadele	8.24±2.49 (a)	9.12±2.31 (b)	9.36±2.19 (b)	F:9.22 p:0.000	0.112
EEÖ	66.91±4.61 (a)	67.41±8.16 (a)	67.60±5.61 (a)	F:0.414 p:0.662	0.006	

TARTIŞMA

Hemşirelik mesleği kişilerarası iletişim becerilerinin aktif olarak kullanıldığı mesleklerdendir. Bireyi anlaması, problem çözmesi, kaliteli bakım sunması ve bireye yardım etmesi için gerekli olan iletişim becerilerinin, sağlıklı/hasta bireylere bakım veren hemşireler tarafından kazanılması gereken beceriler arasında olduğu düşünülmektedir. İletişim becerileri eğitimleri hemşirelik eğitimleri içinde yer almakta ve eğitimlerde farklı teknikler kullanılmaktadır (Mullan ve Kothe, 2010; Temel ve Şişman, 2017; Strekalova ve diğerleri 2017; Omura, Levett-Jones ve Stone, 2019).

Bu çalışmada drama ile bütünleştirilmiş iletişim becerileri eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerileri, öz-yeterlik ve empatik eğilim düzeylerine etkisi değerlendirilmiştir Drama eğitimleri ile öğrenciler kendi becerileri ile sözel ve sözel olmayan iletişim biçimlerini görmekteyizler (Okvuran, 2003). Öğrencilerin akranları ile rol oynamaları, duygularını ve yaşantılarını oyun yolu ile paylaşmaları iletişim becerilerinin gelişimini desteklemektedir (Omura ve diğerleri 2019). Bu çalışmada öğrencilerin İBDÖ puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamli fark olmamasına rağmen klinik uygulama ve drama eğitimi tamamlandıktan sonra yapılan ölçümden yükselme olduğu belirlenmiştir (Tablo 4). Çalışmada öğrenciler klinik uygulama eğitimleri ile birlikte drama eğitimlerini de tamamlamış ve hem drama oyunları ile çalışma hem de klinikte gerçek hasta ile iletişime geçme fırsatı bulmuşlardır. Klinik uygulama ile eş zamanlı yapılan drama eğitimlerinde, klinik uygulamalardaki karşılaştıkları vakalar ile çalışılmış ve öğrencilerin klinikteki vakayı canlandırmasının öğrenciye

çok yönlü bakma ve değerlendirme imkânı sağladığı düşünülmüştür. Bu durumun öğrencilerin iletişim becerilerini artırdığı düşünülmektedir. Hemşirelik eğitimlerinde iletişim ile ilgili verilen derslerin klinik uygulama esnasında öğrencilerin iletişim becerileri üzerinde olumlu yönde etki ettiği (Kahyaoğlu Süt, Demir ve Özer, 2015) ve klinik uygulama eğitimlerinin öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirdiği bilinmektedir (Karadağ, Parlar Kılıç, N. Ovayolu, Ö. Ovayolu ve Kayaaslan, 2013). Ayrıca iletişim eğitimlerinin yararlı olduğunu düşünen öğrencilerin iletişim beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Kahyaoğlu Süt ve diğerleri 2015).

Akgün Şahin ve Kardeş Özdemir (2015) yaptıkları çalışmada hemşirelerin iletişim beceri düzeyleri ve empati beceri düzeylerinin yüksek olduğunu, empati ve iletişim becerilerinin arasında olumlu bir ilişkinin bulunduğunu bildirmişlerdir. Empati iletişimi kolaylaştıran ve hemşirelik mesleğinde edinilmesi gereken becerilerdendir. Empati ve tedavi edici iletişim teknikleri ile hasta memnuniyet oranları artmaktadır (Dökmen, 1988; Bilge ve Bilge, 2017). Kaya, Özcan ve Yılmaz, (2013) yaptıkları çalışmada, orta ve yüksek düzeyde iletişim becerisi ve empatik beceriye sahip olan hemşirelerin hastalarla kurdukları ilişkinin daha terapötik değerde olduğu ve hastanın gereksinimlerini daha iyi düzeyde karşıladığı bildirilmiştir. Empati eğitim ile geliştirilebilmektedir. Özellikle drama yöntemi ile yapılan empati eğitimlerinde, rol oynayan bireyler oynadıkları rolün yerine geçtikleri, onun gibi davranıp onun gibi düşünmeye ve hissetmeye çalıştıkları için eğitimler daha etkili olmaktadır (Dökmen, 1988). Eğitimler sadece empati üzerine odaklanabilirken, iletişim eğitimleri ile birlikte de verilebilmektedir (Dökmen, 1988; Strekalova ve diğerleri 2017). Bu çalışmada öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinde ölçümler arasında herhangi bir anlamlılık tespit edilememiştir. Bu durumun eğitim içeriğinin daha çok iletişim becerileri üzerine yapılandırılmış olması ve drama oyunları için öğrencilerin alışma süresinin uzun olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Benzer şekilde Çınar, Dinler, Bayramlar ve Yakut, (2019) sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerine 14 hafta boyunca yaratıcı drama ile eğitim vermişler ve deney grubu ile kontrol grubu arasında iletişim becerileri, empatik eğilimleri ve eleştirel düşünme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edememişlerdir. Bu durumun çalışma gruplarının büyük olması ve çalışma süresinin kısa olmasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Levett-Jones ve diğerleri (2019) hemşirelik eğitimlerinin empati düzeylerine etkisini inceleyen 23 araştırmayı değerlendirdikleri sistematik reviewde eğitimlerin empati düzeylerine düşük düzeyde etki ettiğini belirlemişlerdir.

Bu çalışmada hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin öz etkililik-yeterlik düzeyleri yüksek bulunmuştur. Dikmen, Denat, Başaran ve Filiz, (2016) ile Abdal, Alav ve Adib-Hajbaghery, (2015)'in hemşirelik öğrencileri, Yiğitbaş ve Yetkin, (2017)'nin sağlık yüksekokulu öğrencileri ile yaptıkları çalışmalara göre öğrencilerin öz-yeterlik düzeyleri orta derecenin üzerinde olduğu bildirilmiştir. Yapılan drama temelli eğitim sonrasında ÖEYÖ alt ölçeklerinden davranışı tamamlama ve engellerle mücadele alt ölçeği puan ortalamalarında yükselme olduğu belirlenmiştir ($p>0.05$, Tablo 4). Sağlık profesyonellerinin bir davranışa başlaması, davranışı sürdürmesi ve engellerle mücadele etmesi bakımda önemli bir faktördür (Dikmen, Denat, Başaran ve Filiz, 2016). Öğrenme süreçlerine aktif olarak katılan, yeni bilgi, beceri ve deneyim kazanmak için istekli olan öğrencilerin öz-yeterlik düzeyleri daha yüksek olmakta ve hasta bireyde değişimleri sağlamak için bu becerilere sahip olması önemli olmaktadır. Öz-yeterlik seviyesinin yüksek olması ile klinik performans, özgüven, iletişim becerileri, olumlu başa çıkma stratejileri ve

liderlik arasında pozitif bir ilişki (Ünal Keskin ve Orgun, 2006, Watter ve diğerleri 2014, Abdal ve diğerleri 2015; Chan ve Sy, 2016) klinik kayısı düzeyleri, algılanan stres düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır (Açıksöz, Uzun ve Arslan, 2016). Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin öz-yeterlik düzeylerinin yükseltilmesi önemli olmaktadır. Öğrencilerin öz-yeterlik düzeylerinin yükseltilmesi için, klinik eğitimcilerin gözetiminde laboratuvarlarda klinik becerileri uygulama fırsatı sunulmalı, öğrencilerden çalışmalar esnasında etkili ve sürekli geri bildirimler alınmalı, öğrencilere çeşitli klinik deneyimler sağlanmalı ve eğitimlerde farklı tekniklere yer verilmelidir (Alavi 2014, Abdal ve diğerleri 2015).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Drama temelli verilen iletişim becerileri eğitimleri öğrencilerin, iletişim becerileri ve öz-yeterlik düzeylerinde yükselme sağlamaktadır. Bunun yanında empati becerileri ile ilgili bir değişim gözlenememiştir. Bu çalışmayı hemşirelik birinci sınıf öğrencileri ile yapılmış bir ön çalışma olarak düşünülebilir. Eğitimlerin drama ile yapılması için öğrencilerin bu yöneme alışma süresi göz önünde bulundurulmalı ve planlama daha uzun süreci kapsayacak şekilde olmalıdır. Lisans eğitimi boyunca verilen drama eğitimleri öğrencilerin performansını artırabilir. Daha küçük gruplarda daha uzun süreli eğitimlerin yapılması önerilmektedir. Hemşirelik eğitimlerinde klinik uygulama ile birlikte, öğrencilerin aktif olarak rol aldıkları eğitim yöntemleri ile derslerinin yürütülmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdal M., Alavi N.M. & Adib-Hajbaghery M. (2015) Clinical self-efficacy in senior nursing students: a mixed-methods study, *Nurs Midwifery Stud.* 4(3), 1-8 e29143. DOI: 10.17795/nmsjournal29143
- Açıksöz S., Uzun Ş. & Arslan F. (2016) Hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlik algısı ile klinik uygulamaya ilişkin kaygı ve stres durumu arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Gülhane Tıp Derg.* 58,129-135.
- Akgün Çıtak E., Avcı S., Basmacı Ö. & Durukan İ. (2011) Bir üniversite hastanesinde hemşirelerin “zor hasta” olarak tanımladıkları hastalarla iletişim davranışlarının incelenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 1, 35-44.
- Akgün Şahin Z. & Kardeş Özdemir F. (2015) Hemşirelerin iletişim ve empati beceri düzeylerinin belirlenmesi, *G.O.P. Taksim E.A.H. JAREN*, 1(1), 1-7.
- Alavi, N.M. (2014) Self-Efficacy in Nursing Students, *Nurs Midwifery Stud*, 3(4), e25881. DOI: <http://dx.doi.org/10.17795/nmsjournal25881>
- Arifoğlu B. & Razi G.S. (2011) Birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin empati ve iletişim becerileriyle iletişim yönetimi dersi akademik başarı puanı arasındaki ilişki. *DEUHYO ED*, 4(1), 7-11.
- Bandura, A. (1999) Social Cognitive Theory. An Agentic Perspective, *Asian Journal of Social Psychology*, 2(-),21- 41.
- Bapoğlu S.S., Açıkgöz F., Kapısız Ö., Yılmaz Ö. (2011) Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede drama yönteminin kullanılması, *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 17-21.
- Bas-Sarmientoa P., Fernández-Gutiérrez M., Baena-Bañosa M. & Romero-Sánchez J.M. Efficacy of empathy training in nursing students: A quasi-experimental study. *Nurse Education Today*, 59, 59-65 <http://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2017.08.012>

- Bilge Y. & Bilge Y. (2017) Empati eğitim programının empatik eğilim düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi: sağlık meslek lisesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 607-614.
- Bramhall, E. (2014) Effective communication skills in nursing practice. *Nursing Standard*, 29(14), 53-59.
- Chan J. C.Y. & Sy P.Y. (2016) The relationships among personality, intercultural communication, and cultural self-efficacy in nursing students. *The Journal of Nursing Research*, 24(4), 286Y290. doi:10.1097/jnr.000000000000157
- Choi H., Hwang B., Kim S., Ko H., Kim S. & Kim C. (2016) Clinical education In psychiatric mental health nursing: Overcoming current challenges. *Nurse Education Today*, 39, 109-115.
- Çınar M.A., Dinler E., Bayramlar, K. & Yakut Y. (2019) The effect of creative drama on empathic tendencies, communication skills and critical thinking of physiotherapy students, *International Conference On Innovations In Science and Education*, 20-22, Prague, Czech Republic, www.iseic.cz, www.journals.cz
- Dikmen Y., Denat Y., Başaran H. & Filiz N.Y. (2016) Hemşirelik öğrencilerinin öz etkililik-yeterlik düzeylerinin incelenmesi, *Journal Of Contemporary Medicine*, 6(3),206-213. DOI: 10.16899/ctd.93945
- Dökmen, Ü. (1988) Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1-2), 155-190.
- Gözüm S. & Aksayan S. (1999) Öz-Etkililik-Yeterlik ölçeğinin Türkçe formunun güvenilirlik ve geçerliliği, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(1),21-34.
- Gürhan N. & Okanlı A. (Eds). (2019). *Yaşamın Sırrı İletişim*. İkinci Baskı, Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Kahyaoğlu Süt H., Demir N.G. & Özer B. (2015) Klinik uygulamaya çıkan öğrenci hemşirelerin iletişim becerileri ve etkileyen faktörler, *HSP* 2(2),167-177 doi: 10.17681/hsp.46816
- Karaca A., Açıkgöz F. & Akkuş D. (2013) Eğitim ile empatik beceri ve empatik eğilim geliştirilebilir mi?: bir sağlık yüksekokulu örneği, *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi ACU Sağlık Bil Derg*, 4,118-122.
- Karadağ G., Parlar Kılıç S., Ovayolu N., Ovayolu Ö. & Kayaaslan H. (2013) Öğrenci hemşirelerin klinik uygulamada karşılaştıkları güçlükler ve klinik hemşireler hakkındaki görüşleri, *TAF Prev Med Bull*, 12(6),665-672.
- Kaya F., Özcan A. & Yılmaz M. (2013) Comparing communication and empathic ability levels of nurses with patients' perception of nursing care, *Peak Journal of Public Health and Management*, 1 (1), 1-8.
- Kennedy Sheldon L., Barrctt R. & Ellington L. (2006) Difficult comminication in nursing. *Journal of Nursing Scholarship*, 38(2), 141-147.
- Korkut, F. (1996) İletişim becerilerini değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi: Güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(7),18-23.
- Levett-Jones T., Cant R. & Lapkin S. (2019) A systematic review of the effectiveness of empathy education for undergraduate nursing students, *Nurse Education Today*, 75,80-94. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2019.01.006>
- Mullan B.A. & Kothe E.J. (2010) Evaluating a nursing communication skills training course: The relationships between self-rated ability, satisfaction, and actual performance. *Nurse Education in Practice*, 10, 374-378.

- Omura M., Levett-Jones T. & Stone T.E. (2019) Design and evaluation of an assertiveness communication training programme for nursing students, *J Clin Nurs*. 28,1990-1998. DOI: 10.1111/jocn.14813
- Okvuran, A. (2003) Drama Öğretmeninin Yeterlikleri, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36:1(2), 81-87.
- Özcan, A. (2012) Hemşire- Hasta İlişkisi ve İletişim. Ankara. Sistem Ofset bas. 2012.
- Strekalova Y.A., Krieger J.L., Kleinheksel A.J. & Kotranza A. Empathic communication in virtual education for nursing students, i'm sorry to hear that. *Nurse Educator*, 42(1), 18-22. DOI: 10.1097/NNE.0000000000000308
- Temel M. & Şişman F.N. (2017) İletişim becerileri eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin sanal ve kişilerarası ilişkilerine etkisi, *HSP*, 4(3):171-179. DOI: 10.17681/hsp.297738
- Terakye, G. (1994) *Hemşirelikte İletişim ve Hasta Hemşire İlişkileri*, (Genişletilmiş ikinci baskı). Ankara
- Tutuk A., Al D. & Doğan S. (2002) Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empati düzeylerinin belirlenmesi. *C. Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2), 36-41.
- Ünal Keskin G. & Orgun F. Öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeyleri ile basa çıkma stratejilerinin incelenmesi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7(2), 92-99.
- Yalçın N. & Aştı T. (2011) Hemşire-hasta etkileşimi. *İ.Ü.F.N. Hem. Dergisi*, 19(1), 54-59.
- Yiğitbaş Ç. & Yetkin A. (2017) Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin öz-etkililik-yeterlik düzeyinin değerlendirilmesi, *C. Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 7 (1),6-13.
- Yurttaş A. & Yetkin A. (2003) Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin empatik becerileri ile problem çözme becerilerinin karşılaştırılması. *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(1), 1-13.
- Watters C., Reedy G., Ross A., Morgan N.J., Handslip R. & Jaye P. (2015) Does interprofessional simulation increase self-efficacy: a comparative study. *BMJ Open* 5, e005472. doi:10.1136/bmjopen-2014-005472.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Communication, which is a key task in interpersonal relations, is one of the most important skills of nursing among the professions serving human beings and becomes an integral part of patient-nurse relations.

Aims: It is thought that the aims and objectives of the education will be achieved more by using different methods and techniques other than standardization of professional communication course in nursing curriculum. This study was planned to determine the effect of drama integrated communication skills education on communication skills, self-efficacy and empathic tendency levels of nursing students.

Methods: It is an intervention research consisting of single group repeated measurements.

In this research, the permission of the institution and the students were obtained from Necmettin Erbakan University Meram Medical Faculty pharmaceutical and Non-Medical Research Ethics Committee and University Nursing Faculty. All participants signed a consent form.

Sample: Faculty of Nursing, Nursing first year students (N=123) effectuate the universe of the research. No sample selection was made and the study was completed with 74 students who met the inclusion criteria. A 15-session training program was applied to the students. Theoretical training was given to the students for 8 weeks, 2 hours per week within the scope of professional communication course. After the completion of theoretical trainings, students started to practice for 5 weeks, twice a week. Simultaneously with clinical application, they were provided to conduct individual and group activities with drama learning methods (role-play, video shooting, case discussions, interview with working nurses, screen writing and animation) for two hours per week.

Theoretical Education: Educational content are included meet, create groups, what is communication? in the first session, communication channels, communication types (verbal-nonverbal communication) in 2 sessions, self-recognition in 3 sessions, professional-social communication, stages of professional communication in 4 sessions, basic elements of communication (empathy, respect, sincerity, sincerity, etc.) in 5 sessions, therapeutic-non-therapeutic communication in 6 sessions, barriers to communication in 7 sessions, behavior in communication (passive / aggressive / manipulative / aggressive) in 8 sessions and behavior in communication (passive / aggressive / manipulative / aggressive) in 9 sessions.

Drama Studies on situations requiring special communication: Educational content are included clinical practice (two days a week) and clinical practice (two days a week) in 10 sessions, when the patient wants privacy, patient with constant demands and clinical practice (two days a week) in 11 sessions, angry patient if the patient is speechless and clinical practice (two days a week) in 12 sessions, patient refusing treatment patient with sexual behavior and clinical practice (two days a week) in 13 sessions, patient suffering from pain, communication with child and clinical practice (two days a week) in 14 sessions and evaluation of the program and clinical practice (two days a week) in 15 sessions.

In the study, the information form prepared by the researcher, Communication Skills Assessment Scale, Self-Efficacy-Competence Scale and Empathic Tendency Scale were used as data collection forms. Data collection tools were applied to the students before starting the theoretical training of communication skills, before the clinical practice and after the clinical practice was completed.

Data Analysis: The data obtained were coded and transferred to computer and evaluated using SPSS statistical program. Percentage, mean-standard deviation and variance analysis tests were used to analyze the data. The results were tested at $p < 0.05$ significance level.

Ethical considerations: The research was conducted according to the code of research ethics.

Results: 83.8% of the students included in the study were women, 82.4% lived in nuclear family and 44.6% lived in the big city, 71.6% stayed in the dormitory, 64.9% of their mothers were primary school

graduates, 45.9% of their fathers were high school graduates, 71.6% of their mothers were housewives, 50% of their fathers were tradesmen and self-employed and 68.9% of them perceived their income level as moderate.

In the study, there was no significant difference between the Communication Skills Assessment Scale score averages and the empathic tendency scale score averages ($p>0.005$). It was found that there was a statistically significant difference between the 2nd (before clinical practice) and 3rd (after clinical practice and drama based trainings are completed) measures of self-efficacy scale subscale scores of the nursing students of the communication skills education integrated with drama and the 1st (before starting the theoretical trainings) and 2nd measures of the struggle against obstacles subscale ($p <0.001$).

Conclusions and Recommendations: It was determined that there was an increase in the students' self-efficacy proficiency scores. There was no significant difference in communication skills and empathic tendency levels.

Key words: Drama, communication, nursing, empathy, self-efficacy